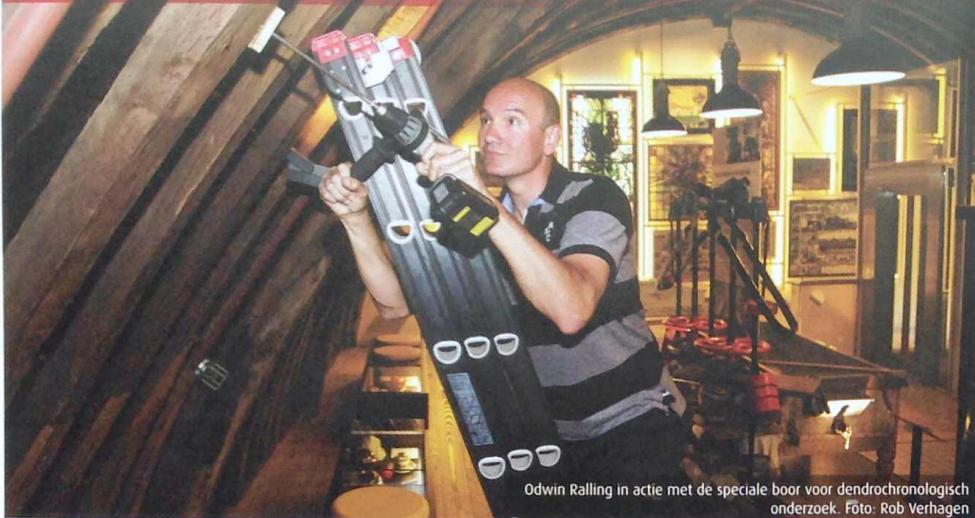

Bouwhistoricus Odwin Ralling onderzoekt oude panden in Alkmaar: "Ik voel me soms net Sherlock Holmes!"

Odwin Ralling in actie met de speciale boor voor dendrochronologisch onderzoek. Foto: Rob Verhagen

Zodra de vakgroep Monumenten een aanvraag ontvangt voor de verbouwing van een oud pand in de binnenstad, wordt bouwhistoricus Odwin Ralling ingeschakeld. In opdracht van de gemeente Alkmaar inventariseert hij de woningen met middeleeuwse houtskeletten. Via onder meer dendrochronologisch ofwel jaarringenonderzoek van bomen kan hij precies bepalen in welke tijd een huis gebouwd is. Het oudste hout dat hij tot nu toe vond in onze stad, kwam van een eikenboom uit Twente...

Bergen is de plek waar Odwin Ralling werd geboren: "Dus Alkmaar was voor ons de stad. Ik ging er naar school en ik ging er uit met vrienden. Ik liep er dus bijna dagelijks doorheen, maar nog zonder het besef van die historie. Die is in de loop der jaren gegroeid en ik leer nog elke dag iets nieuws..."

Odwin Ralling wordt als zelfstandig bouwhistoricus regelmatig ingeschakeld voor onderzoek in opdracht van de gemeente. Behalve de Grote Kerk en het Waaggebouw, vormen ook de zogeheten houtskeletwoningen in de binnenstad zijn onderzoeksterrein: "In de Middeleeuwen waren de huizen grotendeels van hout. Maar vanwege de stadsbranden in de zestiende en zeventiende eeuw, zijn ze eigenlijk allemaal omkleed met stenen. Hierbij is het houtskelet meestal

bewaard gebleven.

Vaak gaat het om huizen met laat negentiende-eeuwse gevels, waaraan je dus aan de buitenkant niet ziet dat ze een houten skelet hebben. Ons vermoeden is dat er nog veel houtskeletten zijn in de binnenstad. En nu ik sinds enkele jaren consequent ga kijken bij elke oude woning waar verbouwd wordt, wordt dat vermoeden alleen maar bevestigd."

■ BOUWHISTORIE

Al zo'n twintig panden in de Alkmaarse binnenstad werden de afgelopen periode door Odwin onderworpen aan bouwhistorisch en dendrochronologisch onderzoek: "Voor de bouwhistorie kijk ik bijvoorbeeld naar het type houtskelet. Ik kijk of er muurstijlen zijn en hoe die verbonden zijn met de korbelen. Vaak zijn dat pen- en gatverbindingen. Ook kijk ik naar de aansluiting met de kapconstructie. Vaak kom ik houten merktekens tegen die de timmermannen aanbrachten om de boel weer in elkaar te kunnen zetten. En ook die geven de nodige informatie."

"Dendrochronologie is eigenlijk boomtjindkunde. Door het bestuderen van jaarringen, komen we niet alleen te weten wanneer de boom ongeveer gekapt is, maar krijg je ook klimaatgegevens uit die tijd. In een koud jaargetijde groeit een boom bijvoorbeeld minder snel en krijg je een dunner jaarring. Ook kun je zien waar het hout vandaan komt. Het oudste hout dat ik in Alkmaar gevonden heb, was eikenhout uit Twente van rond 1470.

Maar het duurde niet lang voordat in Nederland alles was weggekap, waarna werd uitgeweken naar West-Duitsland. Toen echter halverwege de zestiende eeuw de handelsroute via Rijn en Maas werd afgesloten vanwege de tachtigjarige oorlog, moesten ze het elders zoeken. Vanaf die tijd is veel hout aangeschaft via de handel met de Hanzesteden langs de Oostzee. Dat was voornamelijk naaldhout. Het hout dat ik nu het meeste tegenkom, komt uit Scandinavië."

Hoe gaat dendrochronologisch onderzoek in zijn werk?

"Met een lange boor van 22 cm haal ik een monster uit het hout." Odwin toont me een monster in de vorm van een lang dun potlood en wijst de jaarringen aan: "Kijk, zo'n smalle ring is in het najaar ontstaan en die bredere ringen zijn voorjaarsringen. Dan groeit de boom dus sneller. Ik stuur de monsters op naar een laboratorium en daar kunnen ze precies zien wanneer de boom gekapt is en waar ie vandaan komt. Zelf kan ik er ook van alles aan aflezen, maar in zo'n lab hebben ze meer informatie. Pas trof ik op de Bierkade bijvoorbeeld eikenhout aan uit Scandinavië. Dat komt weinig voor. En dan heb je dus heel dunne jaarringen omdat het daar zo koud is in de winter. Het geboorde monster had wel 300 ringen! Dat hadden ze nog nooit meegemaakt bij het lab.

Overigens is Alkmaar geen stad voor beginners in de dendrochronologie. Net als Hoorn trouwens. Omdat het altijd handelssteden zijn

Voorbeelden van boorproeven in speciale houten houders waarin ze worden verstuurd naar het lab

geweest, komt het hout echt overal vandaan..."

Hoe komt het dat we pas de laatste tijd meer horen over dendrochronologie?

"Deze vorm van onderzoek is nu zo'n dertig jaar in Nederland en er zijn steeds meer gegevens bekend. Je hebt natuurlijk referentiekaders nodig om conclusies te trekken en doordat die er steeds meer zijn, is deze vorm van onderzoek misschien ook steeds meer in zwang."

Hoe raakte je verzeild in dit vakgebied?

"Als modern geschoolde hts-er was ik erg

gecharmeerd van de historische bouwkunst.

Vandaar mijn keuze voor een vervolgstudie in bouwhistorie. Dat was een verademing voor mij! Hoe meer je je in dat vak gaat verdiepen, hoe meer je gaat snappen van steden en de plekken waar ze liggen. Alkmaar ligt bijvoorbeeld, net als Haarlem, op de tweede duinenrug. Het is de meest noordelijke stad op die hoogte.

Onderzoek naar de bouwgeschiedenis van een stad blijft me boeien, want je bent eigenlijk nooit klaar. Ik voel me soms net Sherlock Holmes. Ik combineer allerlei onderzoeksgegevens, want niet alleen de gebouwen maar ook de inkomsten en zaken als de verdeling van macht hebben altijd invloed gehad op de ontwikkelingen in een stad."

■ WINKELS

"Als je zo langs de etalages van de winkels

in de Alkmaarse binnenstad loopt, zou je niet zeggen dat zich daarachter nog zoveel historische casco's bevinden met echt die oorspronkelijke kern. Ik kom houtskeletten tegen uit het midden van de zestiende en een enkele keer zelfs uit de vijftiende eeuw. Ik ben altijd heel blij als ik de boodschap zo kan overbrengen dat de eigenaar ook daadwerkelijk de waarde inziet van die historie.

Voor particuliere eigenaren van monumenten is dat vaak logisch, maar als je een winkel hebt, kun je ook het idee hebben dat het je beperkt. Toch zijn er steeds meer winkeleigenaren die de waarde ervan inzien en zich echt opstellen als een goed rentmeester van het erfgoed dat ze bezitten. Het huidige winkeltje Cupcake & Co aan de Huigbrouwerstraat is daarvan een mooi voorbeeld."

Naast bouwhistoricus ben je ook restauratie-architect...

"Ja, die studie heb ik daarna weer gevolgd. Het leek me een mooie combinatie. Ik maak samen met mijn klanten restauratieplannen voor hun oude pand. Mijn kennis van de bouwhistorie biedt dan de kaders om mijn werk als restauratiearchitect verantwoord in stijl te kunnen doen."

Judith Flapper

Wapens van eeuwenoude sponsors weer zichtbaar Schildjes van kroonluchters Grote Kerk gerestaureerd

Culturele instellingen die de naam dragen van het bedrijf dat ze sponsort. Het lijkt een fenomeen van deze tijd. Maar het sponsoren van cultuur is in feite al eeuwen oud. Dat blijkt wel uit de schildjes die zijn teruggevonden in een kelder van de Grote Kerk. Schildjes met de familiewapens van vier rijke kapiteins van het Schuttersgilde die halverwege de zeventiende eeuw twee grote kroonluchters financierden.

Bij de bouw van religieuze gebouwen was ook sponsorgeld een belangrijke geldbron. Sponsors uit die tijd waren vaak de Gilden, belangrijke notabelen, de adel, burgemeesters en middenstanders. Maar soms moest daar wel iets tegenover staan. Dan moest de naam of het wapen van de schenker zichtbaar worden aangebracht.

Op de vier grootste kroonluchters in de Grote Kerk, die vervaardigd zijn in 1642, zijn de schildjes met de wapens van de financier

Bij de grotere kroonluchters zijn de schildjes, van onder meer het wapen van Alkmaar, goed te zien